

Nevyhnutnosť práva v sociálnej práci

Necessity of law in social work

Gyorgy Herdics

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave

Recenzent: JUDr. Michal Kunosik, PhD.

Abstrakt

Článok poukazuje na význam práva v spoločnosti, význam právnych predpisov, na základe ktorých štát riadi a reguluje integritu a poriadok v spoločnosti.

Autor článku poukazuje na špecifickosť právnych predpisov, špeciálne na právne predpisy týkajúce sa sociálnej oblasti s informatívnym exkurzom o zákone o sociálnom zabezpečení, s poukazom na základné princípy sociálneho zabezpečenia v podmienkach Slovenskej republiky.

Kľúčové slová: Právna norma. Právo. Štát. Regulácia. Sociálna práca. Sociálne zabezpečenie.

Abstract

The Article points out on the sense of law in society, the importance of legal regulations, on based on which state manage and regulate the integrity and order in this society.

The author of the article points out on the specificity of the legal regulations, special on the legal regulations on the field of social sphere with informative excursion to the Act of social security, with pointing

out on the basic principals of social security in conditions of Slovak republic.

Keywords: Legal norm. Law. State. Regulation. Social work. Welfare.

Spoločnosť je celok, ktorý v sebe zahŕňa veľké množstvo ľudí s rôznymi názormi, záujmami a vlastnými potrebami, ktoré sú u každého jednotlivca odlišné. Napriek tomuto faktu však medzi týmito odlišnými potrebami nachádzame aj také, ktoré sú u každého človeka rovnaké. Jedná sa napríklad o potrebu vlastnej sociálnej istoty, potrebu pociťovania osobnej bezpečnosti a bezpečnosti svojich blízkych, potrebu rozvíjania osobnosti človeka a iné. Garantom týchto a ďalších potrieb je v súčasnej rozvinutej spoločnosti štát. Štát je výsledkom postupného, približne 3,8 milióna rokov trvajúceho, vývoja spoločnosti. Predstavuje špeciálnu inštitúciu, ktorá prostredníctvom rozličných akceptovaných a uznávaných noriem a prostredníctvom ochrany určitých hodnôt zabezpečuje poriadok, stabilitu a sociálnu istotu človeka v spoločnosti. V tejto súvislosti sú najdôležitejšími

normami normy právne, za pomoci ktorých štát spoločnosť riadi, reguluje, zabezpečuje celistvosť a poriadok v nej.

Najvýznamnejšou sociálnou potrebou človeka je nepochybne potreba sociálneho života. Človek ako spoločenský tvor môže túto potrebu realizovať jedine v sociálnej skupine, ktorú tvorí rod, rodina, národ, štát prípadne iné spoločenstvo na vymedzenom území s rovnakým jazykom, kultúrou, históriou, tradíciami alebo inými znakmi. Sociálny život jedinca sa začína procesom socializácie, t. j. proces vytvárania osobnosti človeka. „Spočíva v osvojovaní kultúry a v začleňovaní jedinca do systému spoločenských vzťahov postupným vytváraním väzieb s inými ľuďmi.“¹

Každá spoločnosť vyžaduje reguláciu, určité pravidlá a normy. Tieto stanovené normy a pravidlá obmedzujú možnosti konania a správania sa človeka, ale zároveň vyberajú tie možnosti, ktorú sú spoločnosťou akceptovateľné, prijateľné a tiež tie, ktoré sa pod hrozbou určitej formy postihu nepripúšťajú. Prostredníctvom toho sa znižuje pravdepodobnosť vzniku konfliktov, zabezpečuje sa súdržnosť, stabilita a poriadok.

Špecifické postavenie medzi ostatnými spoločenskými normami majú

právne normy. Právne normy majú zo všetkých noriem v spoločnosti najväčšiu silu, najväčší vplyv, pretože sú prepojené so štátom, ktorý je ich tvorcom, určuje ich formu a využíva rôzne nástroje na ich vynútenie. Z hľadiska obsahu sú právne normy veľmi ťažko odlišiteľné od ostatných druhov spoločenských noriem. Hodnoty ochrany ľudského života majú v sebe zakomponované jednak právne normy, jednak aj náboženské normy (napr. vražda je ekvivalentom božieho prikázania nezabiješ). Právne normy nám vymedzujú vlastnú slobodu konania a správania sa v spoločnosti.

„Odpoveď na jednoduchú otázku „čo je právo?“, vôbec nie je jednoduchá a dodnes nie je jednoznačná. A to napriek tomu, že táto otázka zamestnáva myslenie právnych filozofov už vyše dve tisícročia. Právo ako regulátor spoločenských vzťahov je totiž historický fenomén. Jeho obsah je podmienený konkrétnymi sociálno-ekonomickými, kultúrnymi a civilizačnými danosťami a je prejavom určitých záujmov a konfliktov. V dôsledku toho sa vývojom mení nielen obsah práva, ale aj požiadavky na právnu reguláciu a inštitucionálna štruktúra práva. Preto nadčasový pojem práva môže byť vytvorený len za cenu vysokého stupňa zovšeobecnenia a tým relatívnej

¹ MATOUŠEK, O. 2008. Slovník sociální práce. 2 vyd. Praha : Portál, 2008. s. 193.

neurčitosti.“² Dá sa všeobecne charakterizovať ako normatívny systém alebo súbor právnych noriem uznávaných spoločnosťou a využívaných štátom na reguláciu a rozvoj spoločenských vzťahov.

Žiadna z profesií, kde sa uplatňuje ľudský vzťah, sa nenachádza v tak naplnenom priestore legislatívnych a procedurálnych vymedzení ako práve profesia sociálnej práce. Podobu sociálnej práce, a to v akých sociálnych sférach pôsobí a aký má v spoločnosti status, determinuje súbor sociálnych zákonov a predpisov, ktoré tvoria právny rámec štátnej sociálnej politiky, rámec vymedzujúci sociálnu prácu ako profesiu a právne predpisy, ktoré upravujú pôsobnosť sociálnych subjektov.

Sociálny pracovník sa realizuje vo vymedzenom priestore, ktorý preňho tvorí právna legislatíva. Jedna z úloh sociálneho pracovníka je aj orientácia v oboroch, akým sú predovšetkým ľudské práva, ďalej trestné právo a občianske právo. Na status sociálnej práce a jej úlohy v spoločnosti pôsobia existujúce a platné právne normy.

Základ ústavného systému v Slovenskej republike tvorí ústava. Samotná Ústava Slovenskej republiky netvorí celú ústavnú úpravu, ale predpokladá prijatie ďalších ústavných zákonov.

² OTTOVÁ, E. 2010. Teória práva. 3. vyd. Šamorín : Heuréka, 2010. s. 41.

V nasledujúcich odsekoch uvádzame sociálne práva vyplývajúce z Ústavy Slovenskej republiky (Druhá hlava, Piaty oddiel):

„Čl. 37

- (1) Každý má právo sa slobodne združovať s inými na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov.
- (2) Odborové organizácie vznikajú nezávisle od štátu. Obmedzovať počet odborových organizácií, ako aj zvýhodňovať niektoré z nich v podniku alebo v odvetví, je neprípustné.
- (3) Činnosť odborových organizácií a vznik a činnosť iných združení na ochranu hospodárskych a sociálnych záujmov možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenie v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu bezpečnosti štátu, verejného poriadku alebo práv a slobôd druhých.
- (4) Právo na štrajk sa zaručuje. Podmienky ustanoví zákon. Toto právo nemajú sudcovia, prokurátori, príslušníci ozbrojených síl a ozbrojených zborov a príslušníci a zamestnanci hasičských a záchranných zborov.

Čl. 38

- (1) Ženy, mladiství a osoby zdravotne postihnuté majú právo na zvýšenú ochranu zdravia pri práci a osobitné pracovné podmienky.

- (2) Mladiství a osoby zdravotne postihnuté majú právo na osobitnú ochranu v pracovných vzťahoch a na pomoc pri príprave na povolanie.
- (3) Podrobnosti o právach podľa odsekov 1 a 2 ustanoví zákon.

Čl. 39

- (1) Občania majú právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa.
- (2) Každý, kto je v hmotnej núdzi, má právo na takú pomoc, ktorá je nevyhnutná na zabezpečenie základných životných podmienok.
- (3) Podrobnosti o právach podľa odsekov 1 a 2 ustanoví zákon.

Čl. 40

Každý má právo na ochranu zdravia. Na základe zdravotného poistenia majú občania právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a na zdravotnícke pomôcky za podmienok, ktoré ustanoví zákon.

Čl. 41

- (1) Manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých.
- (2) Žene v tehotenstve sa zaručuje osobitná starostlivosť, ochrana v pracovných vzťahoch a zodpovedajúce pracovné podmienky.

- (3) Deti narodené v manželstve i mimo neho majú rovnaké práva.
- (4) Starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov; deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť. Práva rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti vôli rodičov len rozhodnutím súdu na základe zákona.
- (5) Rodičia, ktorí sa starajú o deti, majú právo na pomoc štátu.
- (6) Podrobnosti o právach podľa odsekov 1 až 5 ustanoví zákon.³

Pre existenciu a kvalitu života jedinca majú ľudské práva podstatný význam, pretože sa ho bytostne dotýkajú. „Ľudské práva sú oprávnenia priznané jednotlivcovi, ktoré mu umožňujú v plnom rozsahu využívať vlastné schopnosti, inteligenciu, talent i znalosti na uspokojovanie svojich duchovných a iných záujmov a potrieb. Preto k základným úlohám štátu patrí zabezpečiť každému občanovi základné ľudské práva a slobody aspoň v rozsahu, v akom štát prevzal medzinárodné záväzky a realizovať ich vnútroštátnymi prostriedkami a príslušným mechanizmom.“⁴

³ Zákon. č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky. [online] [cit. 2014-06-06].

⁴ VLČEK, R a kol. 2008. Vybrané kapitoly zo štátneho práva pre zdravotníckych a sociálnych pracovníkov. Bratislava : EPOS, 2007. s. 28.

„Právo sociálneho zabezpečenia upravuje množstvo právnych vzťahov, ktorými sa zabezpečujú sociálne práva občanov. Upravuje vzťahy a inštitúcie, prostredníctvom ktorých sa zmierňujú a odstraňujú následky sociálnych udalostí, v ktorých sa môžu ľudia ocitnúť a ktoré sú upravené právnymi normami.“⁵ Právo sociálneho zabezpečenia predstavuje normatívny systém, ktorý z veľkej časti stanovuje obsah kompetencií sociálneho pracovníka v praxi. Sociálne zabezpečenie podľa medzinárodných dokumentov poskytuje ochranu a pomoc človeku v prípade ohrozenia zdravia a v chorobe, v nezamestnanosti, v prípade zdravotného poškodenia a invalidity, pracovného úrazu a choroby z povolania, staroby, materstva a rodičovstva a v prípade úmrtia živateľa rodiny (napr. Nariadenie (ES) č. 883/2004 z 29.04.2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia; Rozhodnutie Správnej komisie pre koordináciu systémov sociálneho zabezpečenia č. U1 z 12.06.2009 týkajúce sa článku 54 ods. 3 Nariadenia (ES) č. 987/2009 týkajúceho sa zvýšenia dávok v nezamestnanosti pre závislých rodinných príslušníkov; atď.).

Právo na sociálne zabezpečenie zaraďujeme medzi sociálne práva, ktoré tvoria druhú generáciu ľudských práv.

„Medzi základné sociálne práva patrí najmä právo na prácu, právo na odmenu za vykonanú prácu, právo na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky, právo na bezpečnosť a zdravie pri práci, právo na slobodnú voľbu povolania, právo na kolektívne vyjednávanie, právo slobodne sa združovať na ochranu hospodárskych a sociálnych záujmov, právo na ochranu žien, právo na sociálne zabezpečenie.“⁶

Medzi základné princípy sociálneho zabezpečenia patria:

- a) Princíp sociálnej spravodlivosti – rozdeľované možnosti a prostriedky verejného blahobytu medzi jednotlivé subjekty.
- b) Princíp sociálnej solidarity – každý je povinný rozvíjať vlastnú osobnosť a usilovať sa o uskutočnenie tých hodnôt, ktoré možno rozvíjať iba v spoločnosti s druhými; je výrazom vzájomnej spolupatričnosti (podpory) a vzájomnej etickej zodpovednosti.
- c) Princíp subsidiarity (pomoci) – je zdôraznením

⁵ OTTOVÁ, E. 2010. Teória práva. 3. vyd. Šamorín : Heuréka, 2010. s. 243.

⁶ MACKOVÁ, Z. 2009. Právo sociálneho zabezpečenia: Všeobecná časť. Šamorín : Heuréka, 2009. s. 91 – 92.

práva a zároveň aj
povinnosti vlastnej
zodpovednosti
a svojpomoci; jedinec nežije
izolovane, je súčasťou
určitého celku.

- d) Princíp participácie – je
vyjadrením spoluúčasti
a spolurozhodovania
jednotlivých subjektov
v spoločnosti na prijímaní
sociálno-politických
opatrení z ekonomického
a právneho hľadiska.⁷

Sociálne zabezpečenie vystupuje
ako súčasť sociálnej politiky, môžeme
povedať, že je nástrojom sociálnej politiky,
vystupuje pri realizovaní cieľov a úloh
sociálnej politiky. Môžeme ho definovať
ako súbor právnych, finančných
a organizačných nástrojov a opatrení,
prostredníctvom ktorých sa uskutočňuje
predchádzanie, zmierňovanie
a odstraňovanie nepriaznivých, alebo
ťažkých sociálnych situácií občanov.
Skladá sa zo sociálneho poistenia,
sociálnej podpory a sociálnej pomoci.
Právo sociálneho zabezpečenia poskytuje
všetkým právne istoty, ktoré garantuje
právny štát.

Zoznam bibliografických odkazov:

MACKOVÁ, Z. 2009. Právo sociálneho
zabezpečenia: Všeobecná časť. Šamorín :
Heuréka, 2009. ISBN 978-80-89122-53-0.

MATOUŠEK, O. 2008. Slovník sociální
práce. 2 vyd. Praha : Portál, 2008. ISBN
978-80-7367-368-0.

OTTOVÁ, E. 2010. Teória práva. 3. vyd.
Šamorín : Heuréka, 2010. ISBN 978-80-
89122-59-2.

VLČEK, R a kol. 2008. Vybrané kapitoly
zo štátneho práva pre zdravotníckych
a sociálnych pracovníkov. Bratislava :
EPOS, 2007. ISBN 978-80-8057-702-5.

Zákon. č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej
republiky [online]. Dostupné na internete:
[http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/
jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kot
va=k1&skupina=1.](http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k1&skupina=1)

Kontakt na autora:

Dr.h.c. PhDr. PaedDr. ThLic. Gyorgy
Herdics, PhD.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej
práce sv. Alžbety v Bratislave

e-mail: georgiuspaulus@gmail.com

⁷ MACKOVÁ, Z. 2009. Právo sociálneho
zabezpečenia: Všeobecná časť. Šamorín :
Heuréka, 2009. s. 106 – 109.